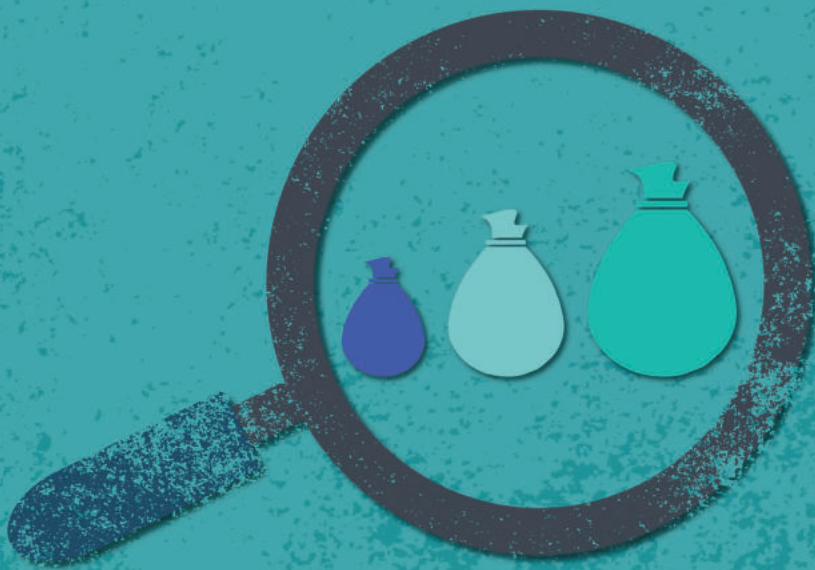

ВЛИЈАНИЕ НА ПАНДЕМИЈАТА ОД КОВИД-19 ВРЗ РОДОВО ОДГОВОРНОТО БУЏЕТИРАЊЕ ВО ОПШТИНА КРИВА ПАЛАНКА

Публикацијата е изработена од Фајнанс тинк – Институт за економски истражувања и политики, во рамките на проектот на UN Women „Промовирање на родово-одговорни политики и буџети: кон транспарентно, инклузивно и отчетно управување во Република Северна Македонија“, финансиски поддржан од Швајцарија и Шведска.

Мислењата и ставовите изразени во оваа публикација се мислења и ставови на авторите и нужно не ги претставуваат мислењата и ставовите на UN Women, Обединетите нации или на другите придружни организации.

ВЛИЈАНИЕ НА ПАНДЕМИЈАТА ОД КОВИД-19 ВРЗ РОДОВО ОДГОВОРНОТО БУЏЕТИРАЊЕ ВО ОПШТИНА КРИВА ПАЛАНКА

Авторки:

Благица Петрески

Finance Think - Институт за економски истражувања и политики

Деспина Туманоска

Finance Think - Институт за економски истражувања и политики

Март, 2022

СОДРЖИНА

1. СОЦИЈАЛНА КАРТА НА ОПШТИНА КРИВА ПАЛАНКА	6
1.1. Локација, големина и население	6
1.2. Пазар на труд	6
1.3. Образование	7
1.4. Социјална заштита	8
1.5. Здравство	10
2. МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ	11
3. БУЏЕТ НА ОПШТИНА КРИВА ПАЛАНКА ПРЕД КОВИД-19	12
3.1. Структура на приходи	12
3.2. Структура на расходи	12
3.3. Преглед на годишните програми на Општина Крива Паланка од родова перспектива	13
3.3.1 Активности од годишни програми на Општина Крива Паланка, директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	13
3.3.2 Активности од годишните програми на Општина Крива Паланка, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	15
3.3.3 Буџетска структура на активности насочени кон унапредување на родовата еднаквост	20
4. СОСТОЈБА СО КОВИД-19 НА ЛОКАЛНО НИВО	24
4.1 Движење на КОВИД-19	24
4.2 Здравствена заштита на локално ниво	24
4.3 Мерки за спречување на ширењето на вирусот	24
5. БУЏЕТ НА ОПШТИНА КРИВА ПАЛАНКА ПО КОВИД-19	25
5.1. Реализација и ребаланс на општинскиот буџет	25
5.2. Влијание на ребалансот врз годишните програми што придонесуваат кон родова еднаквост	27
6. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ	32

ЛИСТА НА ТАБЕЛИ

ТАБЕЛА 1.1: Процена на население во општина Крива Паланка, во 2020 година, по возраст	6
ТАБЕЛА 1.2: Активни претпријатија, по големина	7
ТАБЕЛА 1.3: Активни претпријатија, по сектор	7
ТАБЕЛА 1.4: Запишани ученици/чки во основно образование, по одделенија	8
ТАБЕЛА 1.5: Наставници/чки во основните и во средните училишта, по пол	8
ТАБЕЛА 1.6: Вработени лица во детски градинки, по пол	9
ТАБЕЛА 1.7: Број на корисници/чки на одделни парични права од социјална заштита, 2020 години	9
ТАБЕЛА 1.8: Карактеристики на здравствен регион Крива Паланка	10
ТАБЕЛА 3.1: Активности за еднакви можности	13
ТАБЕЛА 3.2: Активности директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	14
ТАБЕЛА 3.3: Активности од програмата за социјална, детска и здравствена заштита, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	16
ТАБЕЛА 3.4: Активности од програмата за одржување на градското зеленило, индиректно насочени кон унапредување на родова еднаквост	16
ТАБЕЛА 3.5: Активности од програмата за решавање на проблемот со кучиња-скитници, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	17
ТАБЕЛА 3.6: Активности од програмата за јавно осветлување, индиректно насочени кон унапредување на родова еднаквост	17
ТАБЕЛА 3.7: Активности од програмата за спорт, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	17
ТАБЕЛА 3.8: Активности од програмата за образование, индиректно насочени кон унапредување на родова еднаквост	18
ТАБЕЛА 3.9: Активности од програмата за култура, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	19
ТАБЕЛА 3.10: Активности од програмата за локален економски развој, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	19
ТАБЕЛА 4.1: Број на заболени, активни, оздравени и починати лица од КОВИД-19	24
ТАБЕЛА 5.1: Промени во буџетот на програмите со родова перспектива, настанати со ребалансот за 2021 година и реализација во 2020 година; во илјади денари	26

ЛИСТА НА ГРАФИКОНИ

ГРАФИКОН 3.1: Структура на буџетски приходи	12
ГРАФИКОН 3.2: Структура на буџетски расходи	13
ГРАФИКОН 3.3: Структура на програмите на Општина Крива Паланка од аспект на соодветност на активностите за унапредување на родовата еднаквост	21
ГРАФИКОН 3.4: Издвоени буџетски средства според категоризација на програмите	22
ГРАФИКОН 3.5: Издвоени средства соодветни за унапредување на родовата еднаквост, според програма и категоризација	23
ГРАФИКОН 5.1: Ребаланс на буџетот на Општина Крива Паланка, преглед на промената на приходи и на расходи	26

1. СОЦИЈАЛНА КАРТА НА ОПШТИНА КРИВА ПАЛАНКА

1.1. Локација, големина и население

Општина Крива Паланка се наоѓа во Североисточниот регион на Република Северна Македонија, меѓу општините Кочани, Македонска Каменица, Кратово и Ранковце. Општината зафаќа површина од 481 км², и покрај градот Крива Паланка, оваа општина вклучува и 33 рурални населени места, од кои најголем дел се наоѓаат на висока надморска висина, со лоша патна мрежа.

Според процената на Државниот завод за статистика¹, во 2020 година населението во општина Крива Паланка брои 19.402 жители, од кои 49 проценти жени и 51 процент мажи. Анализата на населението во однос на возраста покажува дека речиси 70 проценти од жителите на општината се работоспособно население на возраст меѓу 15 и 64 години. Сепак, оваа бројка само индицира на вкупното работоспособно население во општината, со оглед на тоа што оваа бројка ги вклучува и тие што не се активни и не ја нудат својата работна сила на (локалниот) пазарот на труд. Дополнително, табела 1.1 покажува дека во општината живеат 1.054 деца на предучилишна возраст, а 3.567 лица се во пензионерски години, повеќе од 64 години старост, со што коефициентот на старосна зависност изнесува 46,5 проценти и е повисок од коефициентот за Североисточниот регион од 42,4 проценти (Државен

завод за статистика на РСМ, 2020 година). Притоа, 54 проценти од населението постаро од 64 години се жени, а 46 проценти се мажи.

1.2. Пазар на труд

Општина Крива Паланка се наоѓа во Североисточниот регион во земјава, кој се карактеризира со најлоша состојба на пазарот на труд, односно најниска стапка на вработеност (37 проценти) и највисока стапка на невработеност (33 проценти), многу повисоко од националниот просек од 17,3 проценти во 2019 година. Сепак, не постојат официјални статистички податоци за вработеноста, невработеноста и за активноста на населението по општини, па оттука остануваат непознати статистичките податоци за понудата на работна сила во општината. Според податоци од Центарот за вработување од Крива Паланка, заклучно со октомври 2020 година, во општината се евидентирани 2.228 активни невработени лица и 1.012 лица што се невработени и не бараат работа.

Во однос на деловните субјекти што работат на територија на општина Крива Паланка, во 2020 година има 548 активни субјекти, од кои најголем број или 72 проценти се микропретпријатија што вработуваат до 10 лица, а другите се мали претпријатија (табела 1.2).

ТАБЕЛА 1.1

Процена на население во општина Крива Паланка, во 2020 година, по возраст

	до 6	7 - 14	15 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 - 64	65+
Вкупно	1.054	1.540	3.139	2.933	2.861	2.780	1.528	3.567
Мажи	546	791	1.659	1.636	1.551	1.463	777	1.634
Жени	508	749	1.480	1.297	1.310	1.317	751	1.933

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

¹Државен завод за статистика на Република Северна Македонија. Население во Република Македонија на 31.12. по специфични групи на возраст, по пол, по општини, според промените во територијалната поделба во 2014 година, по години

ТАБЕЛА 1.2

Активни претпријатија, по големина

Вкупно	Микро	Мали	Средни	Големи
548	396	151	1	0

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Според секторот во кој дејствуваат, најголем дел од активните деловни субјекти работат трговија на големо и на мало, преработувачка индустрија и услужни дејности (табела 1.3) што според ИЛО/ЕБРД (2020)² се оценети како најпогодени од кризата предизвикана од КОВИД-19. Оттука, очекувано е дека овие компании може да се соочат со финансиски проблеми и со неможност за навремена отплата на обврските кон Општина Крива Паланка по основа на разни даноци и / или такси, што би довело до помал прилив на приходи во општинскиот буџет, наспроти иницијално планираниот износ.

ТАБЕЛА 1.3

Активни претпријатија, по сектор

Сектор	Број на активни субјекти
Земјоделство, шумарство, рибарство	12
Рударство	2
Преработувачка индустрија	60
Снабдување со вода	2
Градежништво	31
Трговија на големо и мало	222
Транспорт и складирање	33
Објекти за сместување и храна	41
Информации и комуникации	7
Финансиски дејности и осигурување	4
Дејности во врска со недвижен имот	1
Стручни, научни и технички дејности	31
Административни и помошни услужни дејности	4

Јавна управа и одбрана	3
Образование	10
Здравствена и социјална заштита	23
Уметност, забава и рекреација	12
Други услужни дејности	50

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Поради близината со соседна Бугарија, во Крива Паланка е најразвиена трговијата. Традиционална стопанска гранка во Крива Паланка е земјоделството, а општината е најпозната по одгледување и производство на компири. Според Finance Think (2020)³ земјоделските работници се силно погодени од пандемијата. Тие се најпогодени според бројот на изгубени работни места. Повеќе од 21.000 земјоделски работници го изгубиле своето работно место поради пандемијата, а, за споредба, бројот на изгубени работни места во преработувачката индустрија е малку повеќе од илјада. Најмногу изгубени работни места има меѓу работниците за сопствена сметка и неплатените семејни работници, кои најчесто се жени. Но, овие работници беа најмалку заштитени со владините мерки, со оглед на тоа што 59,5 проценти се неформално вработени и / или работат во нерегистриран бизнис.

1.3. Образование

Образованието во општина Крива Паланка се изведува во 2 редовни основни училишта и во едно средно училиште, кое нуди гимназиско и стручно образование за машинско, електротехничко и за угостителско образование, сите во државна сопственост. Во учебната 2020 / 2021 година во основните училишта во Крива Паланка се запишани 1.457 ученици/чки, 49 проценти девојчиња и 51 процент момчиња. Во двете средни училишта во општина Крива Паланка, во учебната 2020 / 2021 година се запишани вкупно 548 ученици/чки, од кои една половина девојчиња и една половина момчиња. Од вкупниот број ученици/чки во основно образование, 44 проценти или 642 деца се ученици/чки во првите четири одделенија,

²ILO/EBRD (2020) COVID-19 and the world of work: Rapid assessment of the employment impacts and policy responses in North Macedonia. International Labour Organization 2020

до 10-годишна возраст (табела 1.4). Тоа укажува дека прилично толкав број вработени родители добија право на ослободување од работа и од работни обврски во периодот 10 март – 8 јули 2020 година, со одлуката на Владата⁴ донесена на 10 март 2020 година во насока на спречување на ширењето на болеста КОВИД-19.

Истата учебна година во основно образование во Крива Паланка се вработени 280 наставници/чки, а родовата анализа на вработените наставници/чки во табела 1.5 покажува доминантност на вработени наставнички, наспроти наставници. Од вкупниот број наставници/чки во основно образование, 178 или 63,6 проценти се жени, а 102 од наставниците се мажи. Притоа, од 10 наставници/чки во специјалните основни училишта, само еден е маж. Во средните училишта во Крива Паланка се вработени вкупно 62 наставници/чки, од кои 44 (71 процент) се жени, а 18 (29 проценти) се мажи.

ТАБЕЛА 1.5
Наставници/чки во основните и во средните училишта, по пол

Вид училиште	Пол	Број на наставници/чки
Редовни основни училишта	жени	178
	мажи	102
Средни училишта	жени	44
	мажи	18

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

ТАБЕЛА 1.4
Запишани ученици/чки во основно образование, по одделенија

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Вкупно	163	149	167	163	188	178	132	162	155
Ученички	74	62	86	88	90	82	69	78	82
Ученици	89	87	81	75	98	96	63	84	73

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Родовата анализа на наставниците/чките во основните и во средните училишта во општина Крива Паланка покажува дека образованието во оваа општина го водат жени, кои се директно засегнати со одлуката на Владата за затворање на училиштата донесена на 10 март 2020 година, како една од мерките за спречување на ширењето на КОВИД-19.

1.4. Социјална заштита

Социјалната заштита во општина Крива Паланка се нуди преку следнава мрежа на установи и на институции:

- Детска градинка за згрижување деца на предучилишна возраст, до шест години
- Дневен центар за лица со попреченост
- Меѓуопштински центар за социјална работа

Во општина Крива Паланка има една јавна установа за згрижување деца на предучилишна возраст, детската градинка „Детелинка“, која располага со четири објекти, од кои три се во градот Крива Паланка и еден објект во населеното место Ранковце. Според податоците од Општината, оваа јавна установа има капацитет за згрижување 340 деца, а според последните податоци, во оваа установа биле згрижени 320 деца на возраст до шест години, што укажува на неискористен капацитет⁵. Според Државен завод за статистика на РСМ⁶, во 2017 година немало деца што не биле згрижени во детска градинка поради недостиг

⁵Влада на РСМ (2020) Извадок од нацрт-записник на 15. седница на Влада на Република Северна Македонија, одражана на 10 март 2020 година

од слободни места. Претпоставка на авторите е дека неискористениот капацитет на детските градинки се должи на оддалеченоста и на лошата патна поврзаност на руралните населени места и градот, што, најверојатно, го прави тешко одењето на децата што живеат во овие места до детските градинки сместени во градот.

Во установата има вкупно 47 вработени, од кои 42 се жени, а пет се мажи што најчесто се вработени како административни и технички работници, а има и еден маж вработен како воспитувач, што не е карактеристично за други детски градинки (табела 1.6).

Дневниот центар за лица со интелектуална и умерена попреченост е прв ваков центар во земјава, отворен во 1994 година. Во моментот во центарот престојуваат 23 лица, на возраст 11-60 години. Тоа може да го отвори прашањето дали програмите одговараат на потребите на корисниците и во која мера тие се приспособени на нивната возраст. Капацитетот на центарот е 25-30 лица, но во моментот нема заинтересирани лица што би го посетувале.

Центарот за социјална работа – Крива Паланка е меѓуопштински центар со надлежност за општините Крива Паланка и Ранковце и работи на обезбедување услуги за социјална заштита и за парични права од социјална заштита. Тука жителите може да добијат

социјални услуги за информирање и за упатување, стручна помош и поддршка и советување од тим во кој нема педагог, а бројот на социјални работници е недоволен. Дополнително, жителите на Крива Паланка тука ги остваруваат своите парични права, најчесто по основа на додаток за помош и за нега од друго лице и гарантирана минимална помош (табела 1.7).

ТАБЕЛА 1.7
Број на корисници/чки на одделни парични права од социјална заштита, 2020 година

Вид помош	Број на корисници
Гарантирана минимална помош	286
Надомест за помош и за нега од друго лице	799
Посебен додаток	69
Надомест поради попреченост	127

Извор: Социјален план за Општина Крива Паланка 2021-2025 година

Дополнително, како понудувач на услуги од социјална заштита на жителите на Крива Паланка се појавува и Општина Крива Паланка. Општината има развиено мобилен сервис за помош и нега на стари и исцрпени лица од руралните населени места и грижа за ранливи поединци во зимски услови.

ТАБЕЛА 1.6
Вработени лица во детски градинки, по пол

	Директори и стручни соработници/чки	Негуватели/ки	Воспитувачи/ки	Административни и технички работници/чки	Готвачи/ки
Вкупно	2	14	15	12	4
Жени	2	14	14	8	4
Мажи	0	0	1	4	0

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

⁵<https://www.krivapalanka.gov.mk/detski-gradinki>

⁶Државен завод за статистика на РСМ (2017) Установи за згрижување и за воспитување на деца – детски градинки – центри за ран детски развој

1.5. Здравство

Здравствениот регион Крива Паланка е еден од 30 здравствени региони во Република Северна Македонија, опфаќа 52 населени места и нуди услуги на повеќе од 120 илјади жители и е еден од најнаселените здравствени региони со 86,3 жители на квадратен километар. Карактеристиките на овој здравствен регион се прикажани во табела 1.8.

ТАБЕЛА 1.8
Карактеристики на здравствен регион Крива Паланка

Површина во км ²	Број на населени места	Број на жители	Жители на км ²
728	52	23.433	33,4

Извор: Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија

Во здравствен регион Крива Паланка има 41 лекар, од кои 18 се специјалисти, 16 се лекари по општа медицина, а другите 7 се специјализанти. Во овој регион има 2 лекари – специјалисти и 2 здравствени работници што работат во дејноста за здравствена заштита на жени, и е еден од здравствените региони со најголем број здравствен персонал што дава заштита на жени.

Здравствената заштита во општина Крива Паланка се нуди во единствениот јавен здравствен дом.

2. МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ

Целта на оваа анализа е итна процена на влијанието на пандемијата на КОВИД-19 на локалните програми и активности насочени кон унапредување на родовата еднаквост на локално ниво. Методологијата користи пристап до документациска анализа на локалниот буџет за 2021 година и до сите направени ребаланси, како и анализа на сите постојни локални програми со цел идентификација на родово специфични активности. Притоа, документациската анализа е спроведена низ следниве чекори:

1. Буџетска анализа на структурата на приходите и на расходите на Општината (според намена на ниво на ставка) со цел утврдување на финансискиот потенцијал.
2. Анализа на сите локални програми за 2021 година, со цел утврдување активности што се насочени кон унапредување на родовата еднаквост во општината. Притоа, активностите директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост се категоризирани со 2; 1 доколку се индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост; и 0 доколку не придонесуваат за унапредување на родовата еднаквост во општината⁷. Притоа, директно насочените активности имаат примарна цел да ја унапредат родовата еднаквост во општината, додека индиректните не целат примарно кон унапредување на родовата еднаквост, но нивното спроведување може да придонесе кон зголемување на еднаквите можности на жените и на мажите.
3. Буџетска анализа на активностите категоризирани со 2 и со 1, со цел утврдување на учеството на алоцираните средства за нивно спроведување во вкупната програма и во буџетот на Општината.
4. Споредбена анализа на иницијалниот буџет и на неговите ребаланси, со цел утврдување на ефектите од КОВИД-19 врз финансискиот потенцијал на општината и врз активностите насочени кон унапредување на родовата еднаквост.

Во рамки на документациската анализа се користени податоци од буџетот на Општина Крива Паланка за 2021 година и локалните годишни програми за 2021 година што се јавно достапни. Како извор на податоци се користени веб-страницата на Општината, службените весници, податоци добиени преку директен контакт со претставници од локалните институции и од секторот за изработка на буџет при Општина Крива Паланка.

Со цел збогатување на анализата со квалитативни наоди, на 8 ноември 2021 година е спроведено интервју со координаторката за еднакви можности на Општина Крива Паланка, во согласност со претходно утврден полуструктуриран водич за интервју. Целта на интервјуто е добивање квалитативни наоди за учеството на координаторката и на комисијата за еднакви можности во процесот на подготовка и на разгледување на локалните годишни програми заради вклучување на принципот на еднакви можности и за да се утврди дали и во која мера КОВИД-19 изврши влијание врз програмата за еднакви можности на мажите и на жените и врз други програми во кои е вметната родовата перспектива.

За да добиеме увид во потребите на локалните жени и мажи за активности што се во надлежност на локалната власт (социјална заштита, уредување градежно земјиште, образование, паркови и зеленило и слично) со цел подобрување на квалитетот на живот во заедницата и унапредување на родовата еднаквост, како и влијанието на пандемијата врз животот во локалната заедница, спроведена е фокусна група со жители на општина Крива Паланка, чиешто регрутирање следеше структуриран тек. Имено, за учесници беа избрани жители на општината што имаат искуство во користење на некоја активност од Општината (на пример, еднакратна финансиска помош) или имаат потреба од активност што може да ја понуди Општината со цел унапредување на родовата еднаквост и на квалитетот на живот.

⁷Овој начин на категоризација на активностите е во согласност со родовите маркери на OECD/DAC. Повеќе на следниот [линк](#)

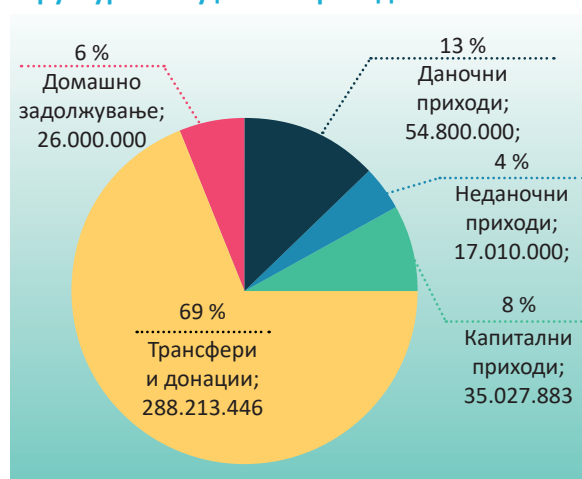
3. БУЏЕТ НА ОПШТИНА КРИВА ПАЛАНКА ПРЕД КОВИД-19

3.1. Структура на приходи

Анализата на буџетот на Општина Крива Паланка, планиран за 2021 година, ја почнуваме со преглед на структурата на приходи прикажана на графикон 3.1. Вкупниот планиран буџет за 2121 година изнесува 421 милион денари. Тоа што се гледа јасно е дека Општината е **зависна од финансирање од централниот буџет, со оглед на тоа што дури 69 проценти** од приходите на Општината се по основа на трансфери и на донации што, главно, се користат за извршување на пренесените надлежности во образование, култура и во детски градинки. Следен најголем извор на финансирање се **даночните приходи, со учество од 13 проценти** од вкупните приходи. Иако даночните приходи се втора по големина категорија во структурата на приходи, сепак нивното учество е релативно скромно, што упатува на нискиот приходен и развоен потенцијал на Општината. Во оваа категорија најголем дел (45 проценти) отпаѓаат на приходи за даноци на специфични услуги, во кои спаѓаат различни комунални такси (за привремен престој, за истакнување фирма, односно назив на деловна просторија, за користење улици со различни возила, што се плаќа при регистрација на возилата, за користење и за одржување јавно осветлување, за истакнување реклами и информации, за паркирање, надомест од комунална дејност и други). Другите даноци во надлежност на Општината учествуваат со 55 проценти, од кои најголеми се даноците на имот (30 проценти), такси за користење или дозволи за вршење дејност (12 проценти) и данок од доход, добивка и капитални добивки (13 проценти). **Капиталните приходи учествуваат со осум проценти** во вкупните приходи и, главно, доаѓаат од продажба на општинско земјиште. **Неданочните приходи учествуваат со четири проценти** во вкупните приходи и се однесуваат на глоба, судски и административни такси, такси и надомест и други владини услуги, или таканаречени парафискални давачки за компаниите и за жителите на општината. Ваквата структура упатува на тоа дека Општината има ограничен потенцијал за финансирање од сопствени извори.

ГРАФИКОН 3.1.

Структура на буџетски приходи

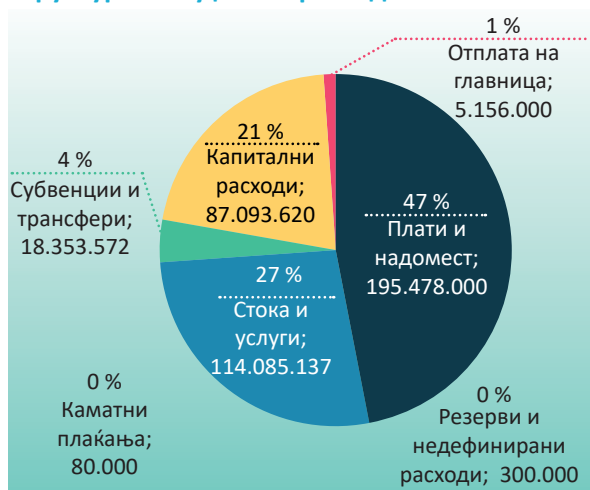
Извор: Буџет на Општина Крива Паланка, пресметка на авторите

3.2. Структура на расходи

Структурата на буџетските расходи на Општина Крива Паланка е претставена на графикон 3.2 и упатува на податокот дека речиси една половина од расходите се наменети за **плати и за надомест**, во кои спаѓаат платите и придонесите на администрацијата на Општината и на лицата вработени во противпожарна заштита, основно и средно образование, детски градинки и култура. Следна категорија по големина се **стока и услуги** (27 проценти), што опфаќаат различни трошоци за договорни услуги, комунални услуги, греење, комуникација и транспорт, материјали и ситен инвентар, патни и дневни расходи, поправки и тековно одржување и привремени вработувања. Расходите за **капиталните расходи** се следна категорија со учество од 21 процент во вкупните расходи, од кои доминантен дел (97 проценти) се наменети за градежни активности. Со помалку од четири процента, поединечно, во вкупните расходи учествуваат **социјалните бенефиции, различни субвенции и трансфер и отплата на долгови и на камата**.

Структурата на расходите на Општината упатува на разумен распоред. Структурата на буџетот има умерено развојна компонента земајќи го предвид учество на капиталните расходи од 21 процент во вкупните планирани расходи. Сепак, земајќи ги предвид вкупните ограничувачки потенцијални на приходната страна, ова учество е релативно солидна основа за натамошно поттикнување на развојната основа. Таквата основа треба да се искористи за овозможување околина што ќе стимулира инвестиции, кои може да поттикнат развој на општината, но, исто така, и да го подобрат квалитетот на живот. Ова е особено значајно за жените и за родовата еднаквост затоа што вкупната инфраструктура и инвестициите во институции како што се градинки и домови за стари лица, може значајно да придонесат за унапредување на родовата еднаквост во општината.

ГРАФИКОН 3.2
Структура на буџетски расходи

Извор: Буџет на Општина Кочани, пресметка на авторите

3.3. Преглед на годишните програми на Општина Крива Паланка од родов перспектива

3.3.1 Активности од годишните програми на Општина Крива Паланка, директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Со цел обезбедување еднакви можности на жените и на мажите, жители/ки на општина Крива Паланка, а во согласност со Законот за еднакви можности на жените и на мажите, членот 14, Општината е должна во рамки на своите годишни програми, планови и стратегии да го вклучи принципот за родовата еднаквост и да ги

промовира и унапреди еднаквите можности меѓу жените и мажите. За таа цел е формирана Комисија за еднакви можности, чијашто обврска е контрола и спроведување на законот на општинско ниво.

Комисијата за еднакви можности (КЕМ) на Општина Крива Паланка има пет члена, од кои четири жени и еден маж, членови на општинскиот совет, кои по локалните избори ќе бидат заменети со нови членови, иако овие членови имаа потребни знаења за родовиот концепт.

Многу е тешко да им објасниш на луѓе што доаѓаат од надвор, на луѓе што немаат свест за значајноста на родовиот концепт. Со новата КЕМ ќе почнеме нов процес на учење за ова, од почеток... – претставник на општина Крива Паланка.

Од редот на државните службеници, општините се должни да изберат координатор/ка и заменик-координатор/ка за еднакви можности на жените и на мажите. КЕМ нема законска обврска за подготовка на програми, планови или стратегии за еднакви можности на жените и на мажите. Општина Крива Паланка има подготвено програма за еднакви можности на жените и на мажите за 2021 година, во која се алоцирани 120 илјади денари за спроведување активности во насока на унапредување на родовата еднаквост на локално ниво, прикажани во табела 3.1.

ТАБЕЛА 3.1
Активности за еднакви можности

Активност	Буџет
Градење капацитети на граѓаните за заштита од дискриминација и нееднаков третман	40.000
Родова сензитивност на локалната политика и плански и развојни документи на општината	20.000
Воведување родово одговорно буџетирање на локално ниво преку родово сензитивно планирање на расходите во оперативните годишни буџетски програми на Општината	20.000
Едукација за промовирање и унапредување на еднаквите можности на жените и на мажите	30.000
Дисеминација на информации и на материјали за еднакви можности	10.000
Активности и обуки за внесување на родовата перспектива во локалната средина	20.000

Извор: Програма за еднакви можности на Општина Крива Паланка за 2021 година

Основните цели што треба да се постигнат преку спроведување на овие активности се подобрување на информираноста за човековите права, родова рамноправност и дискриминација, интергирање на родовата перспектива во локалната политика, зацврстување на локалните капацитети. Освен конкретните активности и алоцираните буџетски средства, во програмата се наведени и основните методи на работа и начинот на мониторинг и на евалуација на спроведувањето на програмата, што е добар начин на планирање на постигнувањето на предвидените цели, но и следење на динамиката на спроведување на програмата.

Освен во подготовка на програмата за еднакви можности, КЕМ не е вклучена во подготовка на другите годишни програми под надлежност на Општината, утврдени со Закон за локална самоуправа⁹, членот 22, но ги разгледува и претседателката на КЕМ ги презентира забелешките и сугестиите до Советот на Општина Крива Паланка. Според овој закон, Општината е задолжена да изработува годишни програми за следниве надлежности: локален економски развој, образование, социјална заштита, спорт, млади, култура, локални патишта и улици, градежно земјиште, противпожарна заштита, меѓународна соработка и соработка со НВО. Притоа, родовата перспектива треба да биде вклучена во сите годишни програми, со цел обезбедување еднакви можности и унапредување на животот на жените и на мажите во локалната заедница. Сепак, анализата на годишните програми на Општина Крива Паланка покажува дека родовата перспектива е земена предвид при изработка на четири од овие програми: 1) Програма за спорт, 2) Програма за локален економски развој, 3) Програма за соработка со секторот на НВО и 4) Програма за социјална, детска и здравствена заштита.

ТАБЕЛА 3.2

Активности директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Програма	Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Програма за спорт	Женски крос / подигање на свеста против семејно и родово базирано насилство	20.000	2,2 %
Програма за локален економски развој	Развој на селски / агротуризам преку обуки на рурални жени	330.000	1,1 %
Програма за соработка со здруженија на граѓани и фондации	Реализација на единствен јавен повик каде што родовиот концепт – еднаквите можности ќе биде дефиниран како еден од елиминирачките критериуми во повикот	-	-
Програма за социјална, детска и за здравствена заштита	Вклучување негуватели на пазарот на труд	600.000	21,2 %
Програма за социјална, детска и за здравствена заштита	Еднократна помош за првите пет новороденчиња	33.355	1,2 %

Извор: Годишни програми на Општина Крива Паланка за 2021 година

Притоа, активностата за обука на руралната жена за развој на агротуризмот е директно насочена кон поттикнување на женското претприемнаштво и создавање финансиски независни жени, што го адресира проблемот на ниска активност на женското

⁹Службен весник на Република Северна Македонија 29/02. Закон за локална самоуправа

работоспособно население. Обуката е планирана за реализација во ноември 2021 година со поддршка на UN Women, преку три модули за развој на бизнис-идеи и бизнис-план, претприемаштво и менаџерски вештини и дигитален маркетинг, продажба преку интернет и употреба на дигитални техники. Активноста за вклучување негуватели на пазарот на труд е, исто така, родовосензитивна затоа што нивното вклучување ќе ја олесни улогата на жената за грижа и нега на стари и исцрпени лица и лица со попреченост, но и од аспект што според Finance Think (2021)¹⁰ најголем дел од корисниците на мерката за обука за негуватели биле жени, а во дел 1.4 видовме дека сите вработени на позиција негуватели во детските градинки во општината се жени. Но, ова е значајно само од аспект на економско засилување на жените што работат на овие позиции, додека од аспект на елиминирање на родовите стереотипи, овој податок дополнително ги зацврстува. Поттикнувањето на мажите да се вклучат во економија на грижа може да доведе кон намалување на сфаќањата дека жената е таа што треба да се грижи за децата и за другите зависни членови во семејството, формално и неформално. Дополнително, и жителите на општината оваа активност ја оценуваат како родово специфична и очекуваат дека нејзиното спроведување ќе ја олесни улогата на жените во грижата за стари исцрпени лица и на лица со попреченост.

Знам дека во моментот има проект, Општина Крива Паланка во соработка со Црвениот крст организира обука за дваесет лица за негуватели, кои ќе одат кај постари лица, исцрпени лица или лица со попреченост, на кои во домот ќе им даат некоја нега. Тоа ќе биде големо олеснување за женските членови од семејството, кои најчесто се грижат за овие лица – жителка на Крива Паланка

И предвидениот јавен повик за здруженија на граѓани и фондации каде што родовата компонента ќе биде еден од главните критериуми на директен начин ќе придонесе кон унапредување на родовата еднаквост, ако проектите што ќе се финансираат се насочени кон промоција и поттикнување еднакви можности меѓу жените и мажите. Но, освен временска рамка на спроведување на секоја предвидена активност и вкупен буџет на програмата, не е јасно дефиниран колкав буџет е наменет за спроведување на оваа активност.

Со цел следење на воведувањето родово компонента во локалните програми, Координаторката за еднакви можности на Крива Паланка подготви документ што треба да го пополнат авторите на годишните програми, во насока на евиденција и евалуација на нивото на родово сензитивност на секоја програма. Но, документот не е усвоен од надлежните општински органи, иако се очекува да даде појасна слика за напорите на локалната власт кон унапредување на родовата еднаквост во локалната заедница.

3.3.2 Активности од годишните програми на Општина Крива Паланка, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Освен активности директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост, во годишните програми може да се утврдат и активности што не се родово специфични, но нивното спроведување може индиректно да го подобри животот на жените во општината. Анализата од родово перспектива на сите годишни програми за 2021 година покажа дека потребите и навиките на жените и на мажите во локалната заедница се директно земени превид при подготовка на неколку годишни програми, како програмата за соработка со секторот на НВО, програма за локален економски развој, програма за образование, програма за спорт, програма за решавање на проблемот со кучиња скитници и програма за социјална, детска и здравствена заштита. Оттука, поголем дел од активностите во овие програми се индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост во општина Крива Паланка. Според табела 3.2, во програмата за социјална заштита за 2021 година се издвоени 1,6 милион денари за активности што може индиректно да го подобрат животот на жените и на мажите во локалната заедница. Дел од тие активности се насочени кон помош на лица изложени на социјален ризик во форма на финансиска помош, социјални пакети и градежни материјали, живеење со поддршка на стари лица и на лица со попреченост, вклучување образовни асистенти и активности поврзани со изградба на дом за стари лица. Сите активности се родово специфични ако се земе предвид дека тие се насочени кон жени и мажи изложени на социјален ризик, па освен финансиска поддршка, нивното спроведување ќе

¹⁰ Finance Think (2021) Дали мерките за вработување обезбедуваат еднаков пристап на мажи и на жени? Бриф за политиката бр. 51. Finance Think – Институт за економски истражувања и политика, Скопје

го олесни животот на лицата, најчесто жени, што се грижат за стари лица и / или лица со попреченост. Од активностите насочени кон детска заштита, сите активности за помош и за поддршка на ученици од социјално загрозуени семејства или семејства со еден родител, ги категоризираме како активности што се родово специфични, со оглед на тоа што најчесто за овие деца се грижат мајките, па преку овие две активности ќе се олесни грижата за нивните деца, ќе се намали неплатената работа во домот, но ќе им се даде и можност за активација на пазарот на труд. И средствата издвоени за здравствено воспитување на населението, еднакратна помош за лекување и опремување сензорна соба, се родово специфични и се очекува да ги подобрат услугите што се нудат на лица со попреченост или лица со здравствени проблеми.

Во својот социјален план 2021-2025 година, обележана е потребата за услуги за советување, стручна поддршка и сместување жртви на семејно насилство, но во програмата за социјална, детска и здравствена заштита не е предвидена ниту една активност насочена кон жртвите на семејно или родово базирано насилство, кои во најголем број случаи се жени. Според искуството на жителите, во општината нема ниту една услуга насочена кон овие лица, освен советување што се нуди во локалниот центар за социјална работа. Од друга страна, услугите кон овие лица се важни за унапредување на родовата еднаквост, особено што жртвите најчесто се жени што се финансиски зависни од сторителот на насилството, па нивна финансиска поддршка и обезбедување соодветно сместување треба да бидат еден од главните приоритети на локалната самоуправа.

За жртвите на семејно насилство има само еден психолог во центарот за социјална работа. Нема шелтер-центри, па жртвите нема каде да одат ако го напуштат домот. Затоа и кријат, не го пријавуваат насилникот - жителка на Крива Паланка

ТАБЕЛА 3.3

Активности од програмата за социјална, детска и здравствена заштита, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Активности за социјална заштита	1.475.000	52 %
Активности за детска заштита	416.000	14,7 %
Активности за здравствена заштита	310.000	10,9 %

Извор: Програма за социјална, детска и здравствена заштита на Општина Крива Паланка за 2021 година

Дел од активностите во програмата за одржување на градското зеленило, што е насочена кон одржување и обновување на постојните зелени површини и уредување нови, се категоризираат како соодветни за унапредување на родовата еднаквост, со оглед на тоа што овие површини, веројатно, повеќе ги користат жените, во улога на мајки, баби, дадилки, па дел од слободното време со децата го поминуваат токму тука. За спроведување на овие активности се предвидени 4,5 милион денари, или речиси две третини од вкупната програма.

ТАБЕЛА 3.4

Активности од програмата за одржување на градското зеленило, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Одржување на постојните зелени површини	3.033.500	50,9 %
Косење трева	799.335	13,4 %
Уредување нова зелена површина	546.660	9,2 %
Обновување зелени површини со трева	70.000	1,2 %

Извор: Програма за одржување на градското зеленило на Општина Крива Паланка за 2021 година

Активноста за фаќање и третирање 50 кучиња од програмата за решавање на проблемот со кучиња-скитници може да придонесе за зголемена безбедност на жителите додека се движат низ општината, иако локалното население не забележува значајни проблеми со бездомните кучиња.

Мислам дека нема проблем со кучиња скитници кај нас. Веројатно општината добро излегува на крај со нив – жителка на Крива Паланка.

Не, не сме забележале поголема глутница кучиња што прави проблеми. Не дека нема ниедно бездомно куче, но нема толку многу кои би биле опасни за жителите – жителка на Крива Паланка

ТАБЕЛА 3.5

Активности од програмата за решавање на проблемот со кучиња-скитници, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Заловување и третирање на 50 кучиња	300.000	100 %

Извор: Програма за решавање на проблемот со кучиња скитници на Општина Крива Паланка за 2021 година

2,5 милиони денари од Програмата за изградба, реконструкција и одржување на јавното осветлување, наменети за изградба и доизградба на нови и постојни делници за јавно осветлување и тековно одржување на системот за јавно осветлување се родово сензитивни со оглед на тоа што недостигот од јавно осветлување е еден од главните ризици што го прави користењето јавен простор небезбедно (Реактор и UN Women, 2020 година)¹¹. Квалитетното осветлување на општината ќе ја зголеми мобилноста на жителите, особено на жените и ќе овозможи поголема искористеност на јавниот простор.

¹¹ Реактор и UN Women (2020) Родово базирано насилство на јавни места во Скопје

ТАБЕЛА 3.6

Активности од програмата за јавно осветлување, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Изградба и доизградба на нови и на постојни делници	1.200.000	10,4 %
Тековно одржување	1.300.000	11,3 %

Извор: Програма за јавно осветлување на Општина Крива Паланка за 2021 година

И во програмата за спорт, поголем дел од предвидениот буџет е родово специфичен, со оглед на тоа што е јасно наведено дека активностите се наменети за спортисти и за спортистки или дека при нивно спроведување ќе биде земено предвид еднаквото родово учество. Па така, при спроведување на активностите за поддршка на училишен спорт и набавка на опрема и на реквизити, ќе се води сметка за еднаква родова застапеност. Во 2021 година, 3 спортистки и 1 спортист добиле стипендија од општината.

ТАБЕЛА 3.7

Активности од програмата за спорт, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Стипендии за спортисти/тки	477.000	53,5 %
Поддршка на училишен спорт	50.000	5,6 %
Набавка на спортска опрема и реквизити	25.000	2,8 %
Рекреативно спортување кај повозрасни мажи и жени	20.000	2,2 %

Извор: Програма за спорт на Општина Крива Паланка за 2021 година

Образованието е една од главните надлежности делегирани на локалната самоуправа, но и важна област за унапредување на родовата еднаквост во локалната заедница од неколку аспекти. Прво, во дел 1.2 видовме дека најголем дел од наставниците/чките во основните и во средните училишта во општината се жени, па инвестициите во подобрување на условите може да имаат позитивни влијание и подобрување на квалитетот на работното место. Второ, подобрените услови на изведување на наставата ќе создадат стимулативна средина за учење, па намалената потреба на децата за дополнителна помош при совладување на наставниот материјал ќе ја намали обврската на родителите, најчесто мајките, дел од своето време да го поминуваат со нудење помош на своите деца. И трето, активности насочени кон обука, усовршување и наградување на просветните работници ќе ја афирмираат нивната улога во општеството и ќе го зголемат нивниот човечки капитал. Оттука, во програмата за образование на Општина Крива Паланка, активностите од табела 3.6 што се насочени кон поддршка на талентирани ученици/чки, превоз на ученици/чки, награда за најдобар наставник/чка се родово сензитивни. И активност што предвидува реконструкција и уредување на спортски објекти и дворни места во општината е соодветна за унапредување на родовата еднаквост поради планот при утврдување на приоритетите да се земат предвид различните потреби на жените и на мажите.

Според жителите на општината, во основните училишта недостига организација на продолжен престој, барем за првите неколку одделенија, што може значително да ја унапреди родовата еднаквост преку намалување на обврските на родителите, најчесто мајките, да се грижат за децата по завршување на наставните часови.

Моето дете е трето одделение. Како да одам на работа од 8 до 16 часот, кога треба да го земам детето од училиште во 12? – жителка на Крива Паланка

ТАБЕЛА 3.8

Активности од програмата за образование, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Стипендии за талентирани ученици/чки	549.000	19,5 %
Субвенциониран превоз на студенти/ки	51.800	1,8 %
Поддршка на ученици/чки за учество на натпревари	20.000	0,7 %
Награда за најдобар просветен работник	30.000	1,1 %
Реконструкција на спортски објекти и дворови со запазен родов аспект	70.000	2,5 %

Извор: Програма за образование на Општина Крива Паланка за 2021 година

Изборот на најдобар просветен работник најчесто се прави на денот на словенските просветители свети Кирил и Методиј, кога се одбележува Денот на просветните работници и се истакнува нивната улога во општеството. Затоа, активност за одбележување на овој празник ја категоризираме како индиректно значајна за унапредување на родовата еднаквост во општината. Дополнително, и активност за организација на детски фестивали во рамки на програмата за култура е родово специфична бидејќи може да придонесе за поквалитетно слободно време на жените имајќи во предвид дека најчесто, жените во улога на мајки, баби или дадилки ги придружуваат децата на настани наменети за нив. Затоа, активностите за нивна организација ќе придонесат за поквалитетно слободно време на жените и на децата.

ТАБЕЛА 3.9

Активности од програмата за култура, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Одбележување на денот на свети Кирил и Методиј	80.000	2,9 %
Детски фестивал „Распеано симитче“	300.000	10,9 %

Извор: Програма за култура на Општина Крива Паланка за 2021 година

Една од целите на програмата за локален економски развој е поттикнување на претприемаштвото и засилување на локалниот бизнис-сектор, преку градење претприемачки капацитети на жени и на мажи и капацитети за пристап до капитал, едни од главните причини за ниското учество на жените во мерките за самовработување (Finance Think, 2021)¹². Можноста за вработување се жежок проблем во општината. Според жителите, има многу малку слободни работни места, од кои најголем дел се нископлатени. Токму затоа, овие активности ги категоризираме како родово специфични и очекуваме дека нивното спроведување ќе придонесе за отворање нови работни места и поттикнување на жените да почнат свој бизнис.

Потребни се повеќе инвестиции во приватниот сектор, отворање нови работни места, фабрики... Работните места се најголем недостиг во Крива Паланка... – жител на Крива Паланка

Главен проблем е невработеноста... Ако сакаш да побараш подобро работно место, да се преквалификуваш, нема можности. Тоа што се нуди е многу малку и ниско платено – жителка на Крива Паланка

Според дел 1.4, општина Крива Паланка е една од ретките во кои нема недостиг од слободни места за загрижување деца на предучилишна возраст, но, сепак, главен недостиг се слободните работни места, што влијае на активацијата и на вработувањето на жените и на мажите.

Поради egzистенција, голем дел од мажите се принудени да одат во странство (за работа и заработување). Значи сите обврски, домовите останува на жената. Главен проблем е со вработување жени... многу е тешко. Со градинките до некој степен им се олеснува на жените во тој поглед, барем според моето искуство и искуството на мои блиски... – жителка на Крива Паланка

Друга активност од оваа програма што може да придонесе за унапредување на родовата еднаквост во општината е организацијата на настани за партиципативно буџетирање каде што жителите може да присуствуваат и да дадат идеи за подобрување на животот во локалната заедница. Според Петрески и др. (2020)¹³, партиципативното буџетирање е успешен и единствен начин за граѓанско учество во процесот на создавање на локалниот буџет, според различните потреби на жените и на мажите во една заедница. Според табела 3.8, износот наменет за спроведување на овие активности е помалку од 3 проценти од вкупната програма, но треба да се земе предвид дека активностите може значително да придонесат за унапредување на еднаквите можности во општината.

ТАБЕЛА 3.10

Активности од програмата за локален економски развој, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Партиципативно буџетирање	320.000	1,2 %
Зацврстување на претприемачките вештини	120.000	0,4 %
Капацитети за пристап до капитал	300.000	1,1 %

Извор: Програма за локален економски развој на Општина Крива Паланка за 2021 година

¹² Finance Think (2021) Дали мерките за вработување обезбедуваат еднаков пристап на мажи и на жени? Бриф за политиката бр. 51. Finance Think – Институт за економски истражувања и политика, Скопје

¹³ Петрески, Б., Туманоска, Д. и Кочовска, Т. (2020) Јавни дискусии: Алатка за вклучување на граѓаните во процесот на партиципативно буџетирање. Студија за политика бр. 28. Finance Think – Институт за економски истражувања и политика, Скопје

На крај, во програмата за уредување градежно земјиште, дел од активностите насочени кон изградба на детски игралишта, пристапни рампи, пешачки и рекреативни патеки се родово специфични, но не е познат износот за нивна реализација и оттука останува отворено прашањето колкав дел од оваа програма е наменет за унапредување на родовата еднаквост во општината. Од друга страна, оваа програма е многу важна за локалните жители бидејќи главните проблеми што ги истакнуваат се токму поврзани со оваа област. Еден од главните проблеми е недостигот од паркин-места, што индиректно влијае на мобилноста на пешаците, особено родители со детски колички и лица со попреченост.

Потребно е подобрување на инфраструктурата во однос на споредни улици, унапредување на сообраќајна култура бидејќи и тоа е проблем. Јас живеам на главна улица, мајка сум на тригодишно дете. Секое утро кога го носам в градинка возилата пред зградите се паркирани буквално на тротоар. Нема решение за паркинг за тие возила, така што сме присилени да одиме по улица бидејќи нема простор на тротоарите од возила.. - жителка на Крива Паланка

Инвестициите во детски игралишта се, исто така, родово специфични со оглед на тоа што нив, веројатно, повеќе ги користат жените, во улога на мајки, баби, дадилки, па дел од слободното време со децата го поминуваат токму тука. Иако во програмата за уредување градежно земјиште се предвидени инвестиции во детски игралишта, жителите на Крива Паланка посочуваат на голем недостиг од локации за детска игра.

Недостигаат активности и локации за деца. Имаме едно катче во градот, тоа е зад Музеј. Мислам дека е оштетено, не е безбедно.... други места за рекреација и за игри за деца, нема – жителка на Крива Паланка

Приоритет на локалните жени и мажи што не е предвиден во ниту една програма на Општината е воведувањето јавен превоз од и до руралните

населени места, кој треба да ја зголеми мобилноста и безбедноста на населението и можноста за нивна активација на пазарот на труд.

Во руралните населени места нема можности за вработување. Ама како жителите, особено жените, да дојдат во градот за да работата? Треба да доаѓаат со свој превоз, па цела плата да ја трошат за тоа....нема логика – жител на Крива Паланка

3.3.3 Буџетска структура на активности насочени кон унапредување на родовата еднаквост

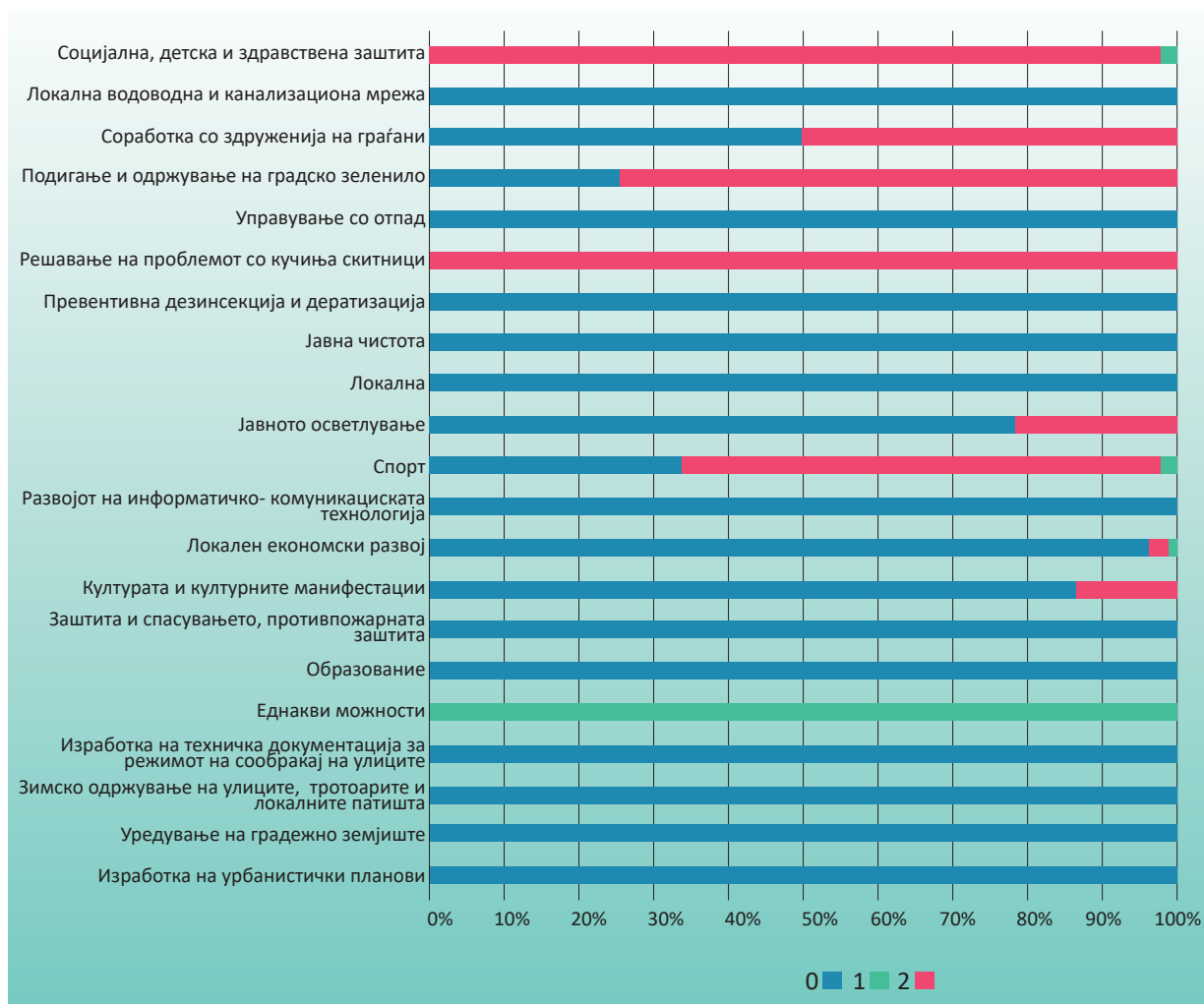
Прегледот на структурата на програмите на Општина Крива Паланка од аспект на соодветноста на активностите за родовата еднаквост е направен според дефинираните категории во дел два (со 1 и со 2 доколку се насочени кон унапредување на родовата еднаквост и 0 доколку не придонесуваат за унапредување на родовата еднаквост во општината), притоа водејќи сметка за приоритетите и за потребите предизвикани од КОВИД-19.

Графикон 3.3 прави сумарен преглед на структурата на програмите на Општина Крива Паланка од родова перспектива. Притоа, од вкупно 21 програма, во речиси една половина, односно 10 програми има активности што се директно или индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост, односно категоризирани со 2 и со 1, соодветно. Во четири¹⁴ од тие програми, активностите се директно поврзани со унапредување на родовата еднаквост, а кај другите програми, активностите се индиректно насочени кон засилување на жените. Сепак, позитивно е што кај тие програми во кои се предвидени активности индиректно насочени кон еднакви можности, во структурата на издвоени средства нивното учество е значајно и достигнува повеќе од една половина од вкупните средства. Додека кај програмите за социјална, детска и здравствена заштита, како и програмата за решавање на проблемот со кучиња-скитници овие активности во целост се соодветни за унапредување на родовата еднаквост.

¹⁴ И во програмата за соработка со секторот на НВО има активност што е директно насочена кон унапредување на родовата еднаквост, но поради непознатиот износ алоциран за нејзино спроведување, не е земена предвид во анализата на буџетската структура.

ГРАФИКОН 3.3

Структура на програмите на Општина Крива Паланка од аспект на соодветност на активностите за унапредување на родовата еднаквост

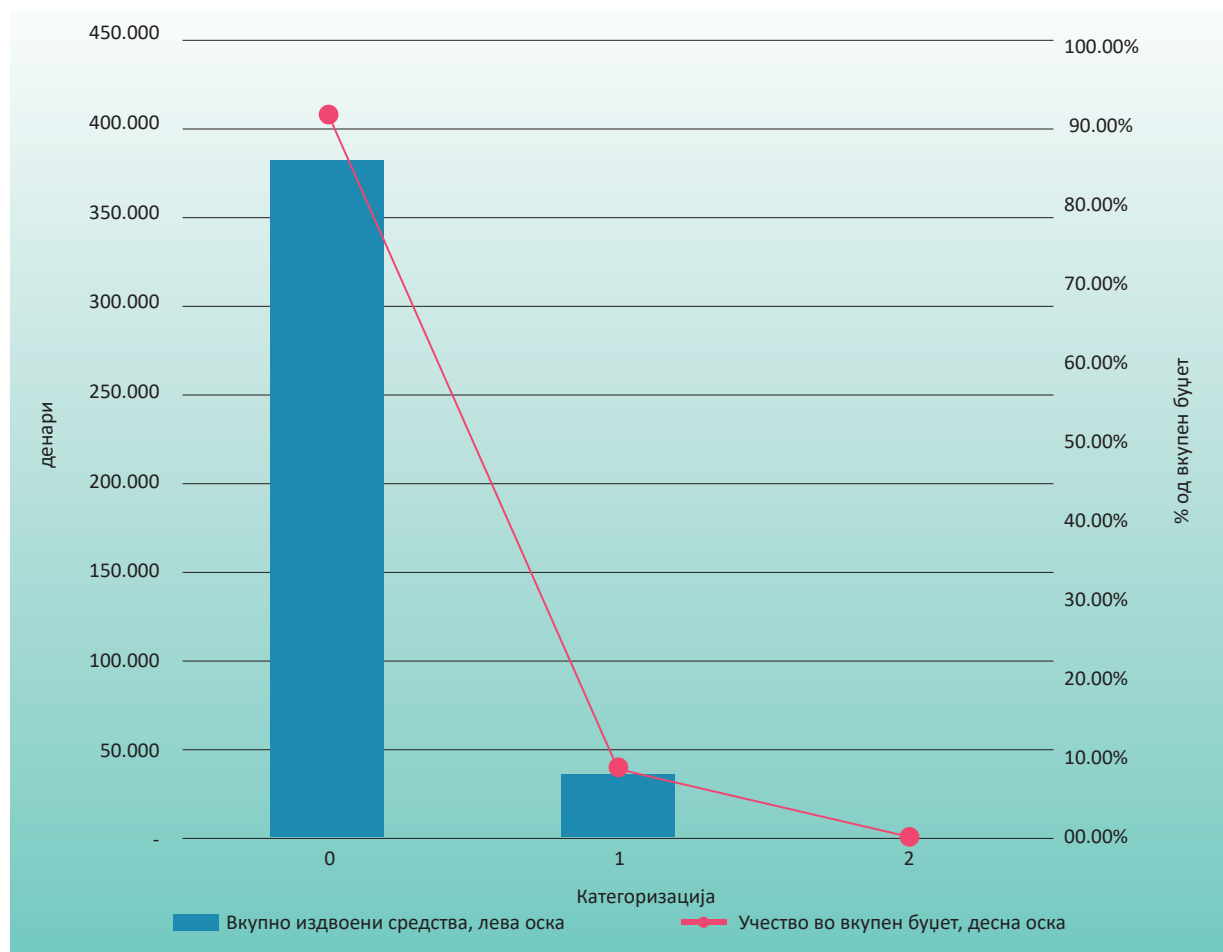
Извор: Програми и буџет на Општина Крива Паланка за 2021 година, пресметка на авторите

Графикон 3.4 ги претставува издвоените средства од Општина Крива Паланка за програми според соодветноста за родовата еднаквост, во вкупен износ и нивното учество во вкупниот буџет на општината. Често, општините при буџетирањето на програмите не ги пресметуваат средствата и активностите што се финансирани преку трансфери од централниот буџет, што од родов аспект е исклучително значајно и може да доведе до потценување на вкупно издвоените средства. Таков е случајот со расходи за плати за вработените и материјални трошоци во детските градинки. Затоа, во прегледот на алоцирани средства се земени предвид и расходите што се од самофинансирачки активности, трансфери од централен буџет и донации. Анализата покажува дека издвоените средства за активности што на директен или индиректен начин се поврзани со унапредување на родовата еднаквост се скромни, 8,8 процент од вкупниот буџет. Сепак, иако вкупно

издвоените средства се релативно малку, квалитетот на дизајнираните активности е исклучителен, од повеќе аспекти. Прво, активностите се хетерогени и широкопојасни. Второ, засегаат различни потреби (од еднократна помош за ранливи категории, водејќи сметка за родовиот аспект, поттикнување образовни и спортски достигнувања, до обезбедување безбедност преку фаќање кучиња). Трето, се забележува давање приоритет од аспект на алоцираните средства, што, пак, е важно во услови на значајни финансиски ограничувања, за нивно алоцирање во активности каде што ќе се постигнат најголеми ефекти. Од издвоените средства, за активности и за ставки директно насочени кон поголема родова еднаквост се алоцирани само 0,26 проценти од вкупниот буџет на Општината и 8,54 проценти за активности што индиректно придонесуваат кон зголемување на еднаквите можности на жените и на мажите.

ГРАФИКОН 3.4

Издвоени буџетски средства според категоризација на програмите

Извор: Програми и буџет на Општина Крива Паланка за 2021 година, пресметка на авторите

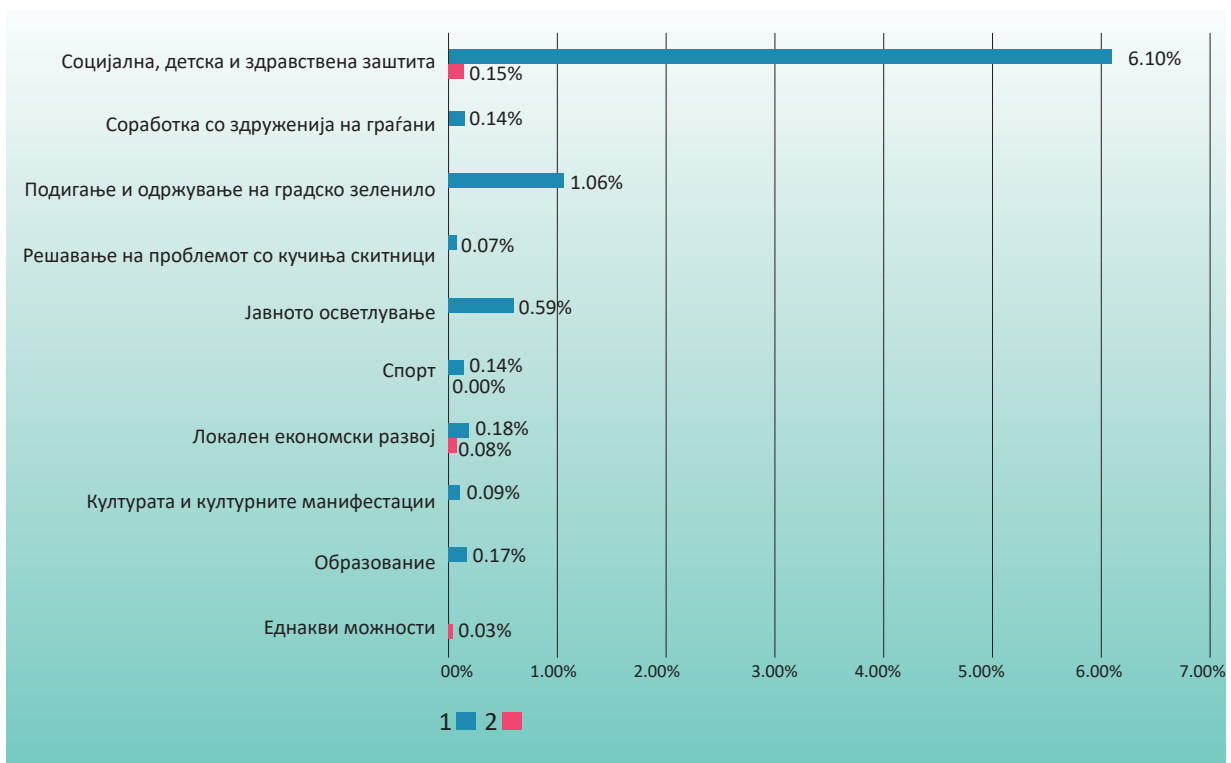
Иако средствата за активности директно насочени кон родовата еднаквост се симболични, индиректното влијание на средствата издвоени во други програми е еднакво значајно доколку намената е во стратегиски значајни програми. Графикон 3.5 прави преглед на учеството на издвоени средства во вкупен буџет од аспект на програмата. Резултатите покажуваат дека директно издвоените средства за родова еднаквост се во програмите: еднакви можности; локален економски развој; спорт; и социјална, детска и здравствена заштита и нивното вкупно учество во буџетот е 0,26 проценти. Активностите што се индиректно насочени кон жени, пак, се во девет програми, образование (0,17 проценти), култура и културни манифестации (0,09 проценти), локален економски развој (0,18 проценти), спорт (0,14 проценти), изградба, реконструкција и одржување јавно осветлување (0,59 проценти), решавање на проблемот со кучињата скитници (0,07 проценти), подигање и одржување градско зеленило (1,06 проценти), соработка со здруженија и граѓански

организации (0,14 проценти) и социјална, детска и здравствена заштита (6,10 проценти од вкупниот буџет).

Од аспект на квалитет, иако малку, издвоените средства се насочени во активности, чијашто цел може да го подобри квалитетот на живот во локалната заедница. Неколку активности од програмата за социјална заштита се од посебно значење за родовата еднаквост, а тоа се: вклучување на негуватели на пазарот на трудот за стари и исцрпени лица во градските и руралните населби; обезбедување семејна поддршка преку соодветни сервиси за поддршка во домашни услови и вклучување воспитно-образовни асистенти/тки во редовниот процес на образование. Овие активности се особено значајни од аспект на намалување на товарот за работа и за грижа во домот поврзана со деца и со стари лица, како и потенцијално намалување на притисокот за користење боледување за грижа за деца.

ГРАФИКОН 3.5

Издвоени средства за активности соодветни за родовата еднаквост (учество во вкупен буџет), според програма и категоризација

Извор: Програми и буџет на Општина Крива Паланка за 2021 година, пресметка на авторите

4. СОСТОЈБА СО КОВИД-19 НА ЛОКАЛНО НИВО

4.1 Движење на КОВИД-19

Првиот случај на заболен од КОВИД-19 во Крива Паланка е регистриран на 30 март 2021 година, а најголем пораст на бројот на заболени и активни случаи е забележан за време на пролетниот пандемиски бран во 2021 година (табела 4.1)

ТАБЕЛА 4.1

Број на заболени, активни, оздравени и починати лица од КОВИД-19

Период	Заболени лица	Оздравени лица	Починати лица	Активни случаи
До 31.12.2020	429	287	16	126
До 31.1.2021	724	649	33	42
До 28.2.2021	835	709	36	90
До 31.3.2021	1.070	922	43	105
До 30.4.2021	1.208	1.092	56	60
До 31.5.2021	1.219	1.159	57	3
До 30.6.2021	1.227	1.165	58	4
До 31.7.2021	1.227	1.169	58	0
До 31.8.2021	1.269	1.177	58	34
До 30.9.2021	1.423	1.266	64	93
До 31.10.2021	1.650	1.426	81	143
До 30.11.2021	1.884	1.648	101	135

Извор: Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија

4.2 Здравствена заштита на локално ниво

Инфекцијата со вирусот корона е заболување што бара специјалистички третман во посебни простории, односно одделенија. Како што споменавме во дел 1.5, во Крива Паланка има само здравствен дом во кој нема услови за болничко лекување на лицата заболени од вирусот, но Општината, во соработка со бизнис-секторот, направи реконструкција на дел од установата и ја опреми со болнички кревети и кислородни боци, со цел обезбедување дневна болница за лица заболени од вирусот. Сепак, лицата со потешка клиничка слика се сместуваат и лекуваат во болницата во Куманово.

4.3 Мерки за спречување на ширењето на вирусот

Заради спречување на ширењето на вирусот корона, локалните власти во Општина Крива Паланка презедоа активности во насока на набавка на заштитни маски и средства за дезинфекција, како и дезинфекција на возила што влегуваат во општината, додека со цел намалување на негативните последици од пандемијата врз социјално ранливите граѓани, поделени се социјални пакети и таблети за успешно следење на наставата на далечина на децата од овие семејства.

5. БУЏЕТ НА ОПШТИНА КРИВА ПАЛАНКА ПО КОВИД-19

5.1. Реализација и ребаланс на општинскиот буџет

Заклучно со септември 2021 година, Општина Крива Паланка направи два ребаланса на буџетот за тековната година. 2020 година беше специфична година, локалната самоуправа беше засегната од кризата предизвикана од КОВИД-19, што се одрази на вкупната реализација на активностите на Општина Крива Паланка. Реализацијата за 2020 година, и промените направени со ребалансот се прикажани на графикон 5.1. Притоа промената ја претставува разликата на буџетската категорија со ребалансот/реализацијата, во однос на иницијалниот буџет.

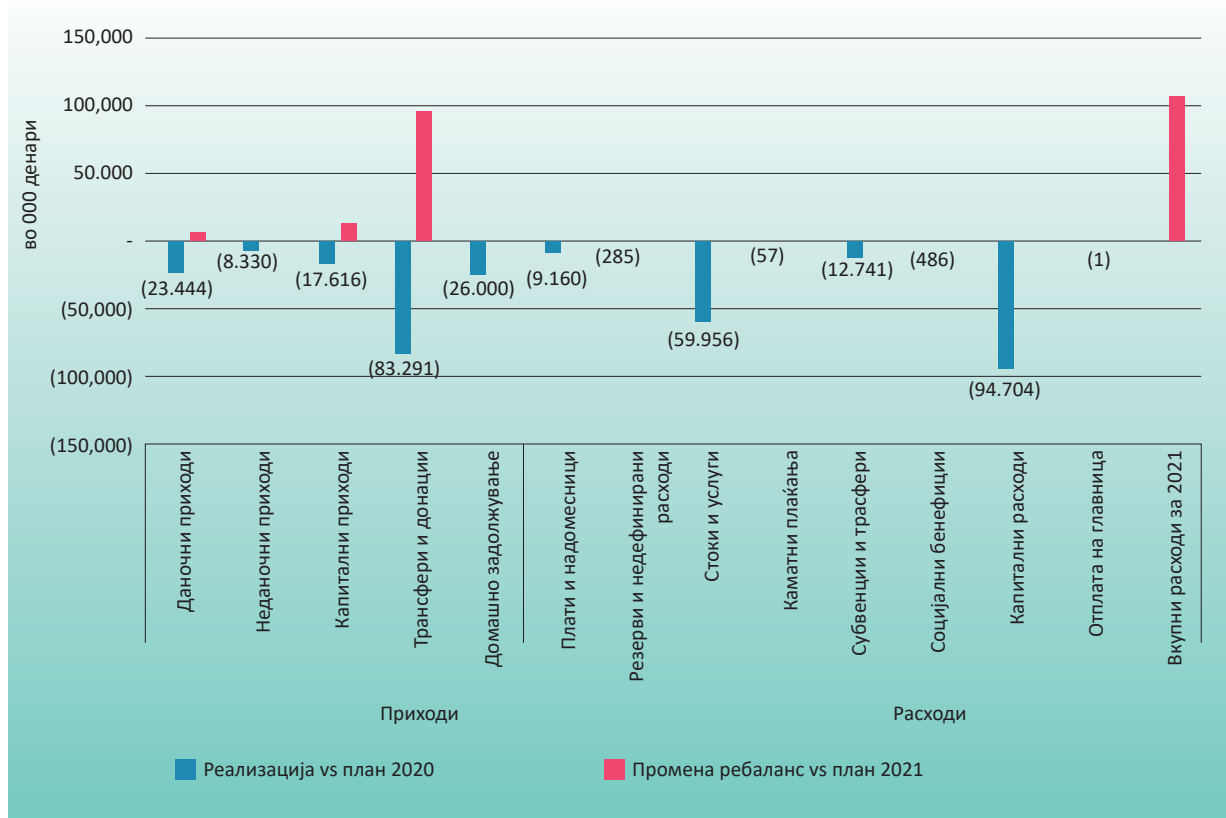
Анализата на приходите покажува дека со ребалансот на буџетот во 2021 година има зголемување на сите категории приходи, освен кај неданочните приходи, за разлика од 2020 година, кога има пониска реализација кај сите категории приходи. Сите категории и со основниот буџет за 2021 година и со ребалансот, се на ниво од пред пандемијата. Тоа покажува дека Општина Крива Паланка била погодена од кризата предизвикана од КОВИД-19, но забележува фаза на заздравување во 2021 година и доближување до нивото од пред пандемијата. Сепак, најголемо процентуално зголемување за 2021 година има кај категоријата капитални приходи и најголемо апсолутно зголемување кај трансфери и донации. Додека во 2020 година најголемо апсолутно намалување има кај трансфери и донации, што,

најверојатно, се должи на помали трансфери од централната власт (главно поради наставата преку интернет и затворените градинки). Поголемите приходи во 2021 година ѝ овозможуваат на Општина Крива Паланка да ја надомести помалата реализација на активностите засегнати од кризата предизвикана од КОВИД-19. Процентуално, најголем пад во 2020 година има кај неданочните приходи, што упатува на тоа дека вкупниот економски потенцијал на бизнис-секторот во општина Крива Паланка бил засегнат од кризата предизвикана од КОВИД-19.

Позитивниот тренд во 2021 година се отсликува на страната на расходите, па така планот за вкупните расходи се зголемува, во споредба со 2020 година, кога има намалување кај сите категории. Доколку зголемените средства се во насока на соочување со кризата предизвикана од КОВИД-19, поддршка на развојната компонента и на капиталните расходи, или директно насочени кон поддршка на родовата еднаквост, ваквиот пораст може да придонесе кон брзо заздравување и надоместување на прекинатите позитивни трендови со пандемијата. Од родова перспектива, ваквата промена може да се одрази позитивно, особено доколку се однесува на активностите што во дел 3.3 се категоризирани како соодветни за унапредување на родовата еднаквост во општината. Сепак, реализацијата на планираните средства е клучна.

ГРАФИКОН 5.1

Ребаланс на буџетот на Општина Крива Паланка, преглед на промената на приходи и на расходи

Извор: Буџет на Општина Крива Паланка за 2021 година донесен на 16. седницата одржана на ден 31.12.2020 година; ребаланс на буџет за 2021 година, донесен на 8. седница, одржана на 20.7.2021 година; Завршна сметка за 2020 година, пресметка на авторите

5.2. Влијание на ребалансот врз годишните програми што придонесуваат кон родова еднаквост

Ребалансот на буџетот на Општина Крива Паланка за 2021 година се одрази умерено позитивно врз програмите во кои во дел 3.3 беа категоризирани активности директно или индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост. Табела 5.1 прави преглед на промените во финансиските средства алоцирани во програми со родово специфични активности во 2021 година и реализација во 2020 година. Вкупно, буџетските расходи во 2021 година беа зголемени за 25 проценти, додека буџетот за активностите што треба да придонесат кон унапредување на родовата еднаквост, во просек, беа зголемени за 1,95 процент. Споредбено, во 2020 година, вкупниот буџет и родово специфичните активности беа засегнати, па така, вкупниот буџет има пониска реализација од 37 проценти, додека активностите со родово перспектива за 21 процент. Тоа укажува дека овие активности биле во голема мера заштитени во текот на кризата, но порастот на вкупните расходи во 2021 година го следат со многу послаб интензитет. Од десет програми со активности со родово перспектива, кај активностите од четири програми (образование, решавање на проблемот со кучињата скитници, одржување на градското зеленило и социјална заштита) има зголемување, кај програмата спорт има намалување, додека кај другите програми нема промена со ребалансот за 2021 година. За споредба, во 2020 година, кај седум од десет програми што вклучуваат активности со родово перспектива (вклучувајќи ги и директните активности во програмата на еднакви можности) има пониска реализација на буџетот и само кај една програма се реализирани повеќе средства од иницијалниот буџет. Кризата предизвикана од КОВИД-19 процентуално најмногу се одрази на реализацијата на директните активности од програмата за еднакви можности (намалување од 84 проценти), и соработката со здруженија и граѓански фондации (100 проценти), потоа активностите од програмата за култура (пониска реализација за 61 процент), активностите

од програмата за јавно осветлување (пониска реализација од 49 проценти). Додека кај активностите со родово перспектива од програмата за социјална заштита има најголемо намалување во апсолутен износ. Па, така, најголем дел од активностите воопшто не се реализирани. Во поголем дел, мерките и програмите што ја ублажуваат социјалната ранливост и негативните ефекти од КОВИД-19 беа дистрибуирани преку централниот буџет. Кризата предизвикана од КОВИД-19 ги запре децениските позитивни трендови на намалување на стапката на сиромаштија и на невработеност. Стапката на релативна сиромаштија се зголеми за 1,2 процентен поен (од 22,5 проценти на 23,7 проценти), што претставува околу 25.000 лица втурнати во сиромаштија како последица на кризата¹⁵. Пандемијата ги погоди речиси сите. Но, ранливите категории граѓани се чини дека се позасегнати, како што се семејствата со повеќе деца. Па, така, процените се дека кризата предизвикана од КОВИД-19 ја зголеми детската сиромаштија од 29,3 проценти пред кризата, на 33,3 проценти за време на кризата и втурна во релативна сиромаштија дополнителни 16.000 деца¹⁶. Девојчињата се во неповолна положба во однос на паѓање во сиромаштија, иако пандемијата ја зголемува релативната стапка на сиромаштија за двата пола речиси еднакво. Олеснетите услови за здобивање гарантирана минимална помош имаат потенцијал да придонесат за намалување на екстремната сиромаштија за околу една четвртина, односно да извлечат од екстремна сиромаштија 24 илјади лица. Исто така, мерката 14.500 денари по вработен придонесе да се зачуваат од 50 до 65 илјади работни места изложени на ризик да бидат изгубени (Finance Think, 2020 година)¹⁷. Сепак, една од клучните мерки што имаат вградена родово перспектива е мерката за продолжувањето на платеното родителско отсуство од работа заради бременост, породување, родителство и посвојување. Според податоци на Фондот за здравствено осигурување, оваа мерка ја искористија 4.655 родители (доминантно мајки) и беа потрошени 363 милиони денари. Наодите од истражувањето на UN Women (2020 година)¹⁸ покажаа дека оваа мерка е искористена само од вработени жени од урбаните населени места.

¹⁵Finance Think (2020) Колку КОВИД-19 ќе ја зголеми сиромаштијата во Северна Македонија? Бриф за политиката бр. 43 на Finance Think – Институт за економски истражувања и политика, Скопје

¹⁶UNICEF (2020) Социјалните и економските ефекти од КОВИД-19 врз децата во Северна Македонија: брза анализа и препораки за политиката

¹⁷Finance Think (2020 година) Дали беше неопходна финансиската поддршка на фирмите за задржување на работните места во време на КОВИД-19? Бриф за политиката број 41 на Finance Think – Институт за економски истражувања и политика

¹⁸UN Women (2020) Влијанието на КОВИД-19 врз жените и мажите во Северна Македонија

Наставата на далечина е една од најкарактеристичните и најголеми промени во испораката на образованието, а директно предизвикани од кризата предизвикана од КОВИД-19. Од родова перспектива, тоа влијаеше и врз зголемување на времето посветено на помош во совладување на наставниот материјал на децата. Според UN Women (2020 година)¹⁹, за време на пандемијата, времето поминато во подучување, настава и во обука на децата од страна на жените се зголемило за 20 проценти. Планираните средства за вклучување воспитно-образовни асистенти/тки во редовниот процес на образование се речиси во целост реализирани.

Поволните трендови во закрепнување на општината од кризата предизвикана од КОВИД-19 делумно се одразуваат кај некои од програмите со родова перспектива во 2021 година. Иако, кај активностите што на директен начин придонесуваат кон поголема родова еднаквост нема зголемување, и кај една активност има целосна реалокација на планираните средства. Оттука, буџетот за активности што придонесуваат кон повисока родова еднаквост е зголемен за скромни 1,95 процент со ребалансот на буџетот. Најголемо зголемување од 450 илјади денари има програмата за фаќање кучиња, потоа

300 илјади денари зголемување има програмата за одржување градско зеленило. Исто така, зголемување од 18 илјади денари има кај активностите за талентирани ученици/чки и студенти/тки, со што се зголемува буџетот за родово сензитивни активности од областа на образование за 2,5 проценти. Од друга страна, намалување има кај програмата во област на спортот и тоа, главно, поради намалените средства во активностите за стипендии за талентирани спортисти и спортистки, кои се намалени за 80 илјади, од кои 40 илјади се реалоцирани во активностите за поддршка на училиштен спорт. Една од активностите што има директно влијае за повисока родова перспектива е доделување еднократен надомест за новороденчиња за првите пет родени во годината, иако алоцираните средства се скромни, тие се значајна економска поддршка на жените, кои во голем дел се неактивни на пазарот на труд, но со ребалансот претрпеле целосно кратење.

Земајќи ги предвид искуствата од минатите години, кога иако иницијалните планови се оптимистички, реализацијата е пониска од очекувањата, Општината треба да направи напор, алоцираните средства во идентификуваните активности со родова перспектива да ги реализира во целост.

ТАБЕЛА 5.1

Промена во буџетот на програмите со родова перспектива, настанати со ребалансот за 2021 година и реализација во 2020 година; во илјади денари

Програма	Буџет 2020	Реализација - 2020	Промена во %	Буџет 2021 - К1	Буџет 2021 - К2	Ребаланс 2021	Промена во апсолутен износ	Промена во%
Вкупен буџет	482.479	305.090	-37%	421.051	-	526.745	105.694	25,1%
Активностите на Општина Крива Паланка во областа на еднаквите можности за 2021 година	215	35	-84%		120	120	-	
Градење капацитети кај граѓаните за препознавање на дискриминацијата и нееднаквиот третман врз основа на пол.					40	40	-	
Родова сензибилираност на локалната политика и плански и развојни документи на општината					20	20	-	
Воведување на родово одговорно буџетирање на локално ниво преку родово сензитивно планирање на расходите во оперативните годишни буџетски програми на општината.					20	20	-	
Едукација за промовирање и унапредување на еднаквите можности на жените и мажите					30	30	-	

¹⁹UN Women (2020) Влијанието на КОВИД-19 врз жените и мажите во Северна Македонија

Дисеминација на информации и материјали за еднакви можности					10	10	-	
Активности во областа на образование	716	490	-32%	721		739	18	2,5%
Реконструкција и уредување отворени спортски терени и дворни места во училиштата (при утврдување на приоритетите ќе се води сметка за родовиот аспект)	70	70	0%	70		70	-	
Стипендии за талентирани ученици/чки и студенти/тки	531	369	-31%	549		567	18	3,3%
Субвенциониран превоз на студенти/тки	65	31	-52%	52		52	-	
Поддршка на талентирани ученици/чки за учество на државни и меѓународни натпревари	20	20	0%	20		20	-	
Избор на најуспешен просветен работник/чка	30	-	-100%	30		30	-	
Активностите на Општина Крива Паланка во областа на културата и културните манифестации	380	150	-61%	380		380	-	
Празници, манифестации настани – „Св. Кирил и Методиј“	80		-100%	80		80	-	
Празници, манифестации настани – детски фестивал „Распеано симитче“	300	150	-50%	300		300	-	
Локален економски развој	100	100	0%	740	330	1,070	-	
Поддршка на локалниот економски развој преку партиципативно учество на заедницата, отчетност и транспарентност на општината	100	100	0%	320		320	-	
Јакнење на претприемачките вештини и капацитети на постојните и нови -потенцијални претприемачи и претприемачки				120		120	-	
Подобрени капацитетите на локалната бизнис-заедница за пристап до капитал за постојни и нови деловни активности				200		200	-	
Развој на селски/агро туризам преку обуки на рурална жена					330	330		
Зацврстување на капацитетите на граѓаните за пристап до капитал за развој на селскиот туризам				100		100	-	
Активностите во областа на спортот	552	474	-14%	572	20	552	(40)	-3.5%
Стипендии за талентирани спортисти и спортистки	477	399	-16%	477		397	(80)	-16,8%
Поддршка на училиштен спорт – училишни спортски клубови (ќе се води сметка за еднаква родова застапеност при давањето на поддршка – урамнотеженост меѓу женски и машки спортски клубови)	50	50	0%	50		90	40	80,0%
Набавка на спортска опрема и реквизити (еднаква родова застапеност при давањето поддршка)	25	25	0%	25		25	-	
Рекреативно спортување кај повозрастите жени и мажи- натпревар во брзо одење на пензионерки и пензионери				20		20	-	
Женски крос/подигање на свеста против семејно и родово базирано насилство					20	20	-	

Изградба, реконструкција и одржување на мрежата за јавното осветлување	2.500	1.274	-49%	2.500	-	2.500	-	
Изградба и доизградба на нови и постојни делници за јавно осветлување во опсегот на мрежата за јавно осветлување	1.200	165	-86%	1.200		1.200	-	
Тековно одржување и оптимизација на постојниот инсталиран систем за јавно осветлување	1.300	1.109	-15%	1.300		1.300	-	
Решавање на проблемот со кучиња скитници	300	322	7%	300		750	450	150,0%
Подигање и одржување на градско зеленило	4.105	4.105	0%	4.449		4.749	300	6,7%
Одржување на постојните зелени површини:	2.906	2.906	0%	3.034		3.034	-	
Косење трева	647	647	0%	799		799	-	
Уредување нова зелена површина со трева(6.074 м ²)	482	482	0%	547		847	300	54,9%
Обновување зелени површини со трева (700 м ²)	70	70	0%	70		70	-	
Соработка со здруженија на граѓани и фондации	1.200	-	-100%	1.200		1.200	-	
Социјална, детска и здравствена заштита	26.835	21.965	-18%	25.701	633	26.301	(33)	-0,1%
Изработка на техничка документација за изградба на дом за стари лица	300	-	-100%	300		300	-	
Еднократна парична помош за основни животни потреби	200	49	-76%	300		300	-	
Еднократна парична помош за домување на семејства што немаат сопствено живеалиште	60	-	-100%	60		60	-	
Живеење со подршка на стари, исцрпени лица и на лица со попреченост во посебни станбени единици	60	-	-100%	60		60	-	
Вклучување негуватели на пазарот на трудот за стари и исцрпени лица во градските и во руралните населби	300	-	-100%		600	600	-	
Формирање групен дом	30	-	-100%	30		30	-	
Соработка и помош на лица со интелектуална попреченост и телесни инвалиди	50	-	-100%	50		50	-	
Обезбедување семејна подршка преку соодветни сервиси за подршка во домашни услови	100	-	-100%	100		100	-	
Вклучување воспитно-образовни асистенти/тки во редовниот процес на образование.	500	418	-16%	500		500	-	
Донација на хуманитарни пакети на социјално загрозени лица (50 пакети).		-		75		75	-	
Формирање дневен центар за стари лица и центар за давање помош во домашни услови	600	-	-100%					
Изработка на социјална карта	50	-	-100%					
Формирање мобилна продавница за набавка и достава на прехранбени продукти, лекови и други потреби за домаќинството на лицата на кои им е најпотребно	100	-	-100%					

Помош за деца што потекнуваат од социјално загрозени семејства	30	-	-100%	30	30	-	
Помош и поддршка на деца Роми што се опфатени во ОЈУДГ „Детелинка“				30	30	-	
Помош и поддршка на ученици во основното образование што потекнуваат од социјално загрозени семејства				30	30	-	
Ослободување од финансиски средства, а за учество на организирани екскурзии во училиштата на деца што се од социјално загрозени семејства или од семејства со еден родител	102	-	-100%	102	102	-	
Субвенционирање матуранти/тки од социјално загрозени семејства и семејства со еден родител	44	-	-100%	44	44	-	
Доделување еднократен надоместок за новороденчиња за првите пет родени во годината	33	20	-40%	33	-	(33)	-100,0%
Право на партиципација во ОЈУДГ „Детелинка“ се остварува на дете на самохрани родители со плата и други месечни приходи во износ на минимална плата	100	-	-100%	100	100	-	
Поддршка за надградба и реконструкција ОЈУДГ „Детелинка“						-	
Новогодишни пакетчиња за децата	80	71	-11%	80	80	-	
Еднократна парична помош на деца што боледуваат од ретки и специфични болести	120	-	-100%	120	120	-	
Формирање, екипирање и опремување сензорна соба за деца со специфични потреби (аутизам, Даунов синдром..)	30	-	-100%	30	30	-	
Мобилна амбуланта за давање превентивни, здравствени, социјални, психолошки и советодавни услуги во домашни услови од страна на стручен тим	100	-	-100%	100	100	-	
Здравствено воспитување на населението преку организирање едукативни трибини	10	-	-100%	10	10	-	
Здравствено воспитување деца и младинци во предучилишната установа и училиштата преку организирање едукативни трибини	10	-	-100%	10	10	-	
Едукативни трибини за штетното влијание врз развојот и здравјето на децата од прекумерната употреба на мобилните телефони	10	-	-100%	10	10	-	
Едукативни трибини за зависници од наркотични средства	10	-	-100%	10	10	-	
Поддршка на здруженија на граѓани што ќе организираат одбележување значајни датуми и здравствени активности од областа на здравјето	20	-	-100%	20	20	-	
Детски градинки материјални трошоци - програма V10	23.786	21.407	-10%	23.500	23.500	-	
Вкупно издвоени средства	36.738	28.930	-21%	36.613	1,103	735	1,95%

Извор: Буџет на Општина Крива Паланка за 2021 година донесен на 16. седницата одржана на ден 31.12.2020 година; ребаланс на буџет за 2021 година, донесен на 8. седница, одржана на 20.7.2021 година; Завршна сметка за 2020 година, пресметка на авторите

6. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Воспоставување еднакви можности, третман и статус на жените и на мажите во општеството е активност што треба да се спроведува континуирано на сите нивоа на власт и од сите клучни фактори во општеството, со цел намалување на минимум на родовиот јаз што постои во клучните сфери на дејствување и живеење. Општините, како посебни организациски субјекти, се едни од клучните субјекти одговорни за унапредување на родовата еднаквост на локално ниво. Во согласност со Законот за еднакви можности на жените и на мажите, тие се должни да формираат комисија за еднакви можности што учествува во создавање и во спроведување на сите локални планови, програми и стратегии со цел принципот на еднакви можности да се вгради во сите локални стратегиски документи.

Во Општина Крива Паланка е формирана комисија за еднакви можности, како постојно тело, чиешто членови најчесто се менуваат со промена на власта или на градоначалникот, а која учествува во разгледување и во одобрување само на три клучни локални програми: родова еднаквост, образование и спорт. Со цел вклучување на принципот на еднакви можности во сите локални програми, **Општината треба да ја вклучи комисијата за еднакви можности во разгледување на сите локални стратегиски документи** насочени кон социјална и здравствена заштита, образование, економски развој, одржување паркови, зеленило, градежно земјиште, унапредување на спортот и на животот на младите во локалната заедница и слично. Дополнително, Општината треба да ги поддржи напорите на координаторката на КЕМ за подготовка на документ за следење на воведувањето на принципот на еднакви можности во локалните програми и работењето на општинските сектори.

Освен активностите од програмата за еднакви можности на жените и на мажите, во уште четири други локални програми (спорт, локален економски развој, соработка со сектор на НВО и социјална, детска и здравствена заштита) има активности што се директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост, што значи дека Општината издвојува 0,26 проценти од вкупни расходи, речиси незначителен буџет за спроведување активности што имаат примарна цел унапредување на родовата еднаквост.

Во другите локални програми се идентификувани активности што може индиректно да придонесат кон унапредување на родовата еднаквост на локално ниво, како на пример финансиска поддршка на социјално загрозени лица, активности за поддршка на стари лица и лица со попреченост, поддршка на ученици, награда на просветни работници и слично. Но, овие активности се дел од само девет, од вкупно 21 локална програма (локален економски развој, спорт, јавно осветлување, култура, образование, социјална заштита, соработка со сектор на НВО, одржување на градското зеленило и решавање на проблемот со бездомни кучиња), што повторно укажува на тоа дека во голем дел од локалните програми принципот на еднакви можности и различните потреби на жените и на мажите не е земен предвид. Дополнително, за финансирање на овие активности се издвоени само 8,54 проценти од буџетот на Општината, релативно ниска сума што не може да придонесе кон значително подобрување на положбата на жените во локалната заедница. Оттука, препорачуваме **вградување на принципот на еднакви можности во сите или во поголем дел од локалните програми, преку планирање активности што (ин) директно ќе ја подобрат родовата еднаквост, и издвојување поголеми средства од локалниот буџет насочени кон воспоставување еднакви можности за жените и за мажите во општината.**

Во согласност со наодите од ова истражување, главен приоритет за Општината треба да биде развој на локалната економија и поттикнување на претприемаштвото, со оглед на ограничените можности за вработување и доброплатени работни места. Затоа, во **програмата за локален економски развој** треба да се продолжи инвестирањето во **обука, информирање и едукација на жителите за можностите за вработување и самовработување и поддршка на локалниот бизнис-сектор.**

Во **програмата за социјална заштита**, локалните власти треба дел од своите финансиски средства да ги насочат кон **развој на услуги за жртви на семејно насилство** бидејќи во моментот е достапна само услугата за нивно советување во рамки на локалниот центар за социјална заштита. Иако податоците покажуваат на мал број пријавени

случаи на семејно насилство, треба да се земе предвид дека токму недостигот од социјални услуги, пред сè привремено сместување на жртвите, се главни причини за непријавување на стореното дело. Друга категорија лица што треба да се земат предвид при изработката на оваа програма, се лицата со попреченост. Со оглед на неискористениот капацитет на постојниот дневен центар, Општината треба дел од своите активности да ги насочи кон **промоција и зголемување на свеста на родителите на деца со попреченост за услугите што ги нуди дневниот центар за лица со попреченост**. Вклучувањето на децата со попреченост во овој центар може значително да ги намали обврските на родителите за нивно негување, особено на мајките, и, од друга страна, да влијае врз нивна активација на пазарот на труд, што директно ќе придонесе кон унапредување на родовата еднаквост во општината.

Локалното население ја истакнува потребата од **воведување целодневна настава во основните училишта** во општината, со цел давање можност на родителите што се грижат за овие деца да се активираат на пазарот на труд со цело работно време. Со оглед на тоа што оваа активност би придонела кон унапредување на родовата еднаквост во општината, препорачуваме во **програмата за образование** да се обезбедат финансиски средства за нејзино спроведување.

Иако Општината обезбедува буџетски средства за одржување паркови и зеленило, жителите на општината го истакнуваат недостигот од зелени површини и нивно редовно одржување. Со оглед на тоа што оваа активност го подобрува квалитетот на слободното време на родителите, најчесто на мајките и на нивните деца, препорачуваме во **програмата за паркови и зеленило** да се предвидат активности за **реконструкција на постојните бетонски паркови со зелени површини и ангажман на соодветно обезбедување со цел нивна заштита од уништување**.

Жителите на општината го истакнуваат проблемот со недостиг од тротоари и слободен простор за движење, особено на родители со детски колички и на лица со попреченост, што настанува поради недостигот од паркинг места, односно користење на тротоарите за паркирање. Оттука, препорачуваме во програмата за уредување градежно земјиште да се алоцираат буџетски средства за **уредување на тротоарите и на пешачкиот простор со цел непречено движење на сите жители**. Дополнително, во програмата треба да се предвидат и активности за **изградба на детски игралишта**, со соодветен буџет, со оглед на тоа што моментната понуда на активности и места за деца е ограничена.

Програмите на Општина Крива Паланка за 2021 година се речиси идентични на планираните за претходната 2020 година, што укажува на тоа дека при нивно создавање не се земени предвид променетите потреби на населението предизвикани од пандемијата на КОВИД-19. Анализата покажа дека, генерално, кризата предизвика намалување на доходот на населението поради намален обем на работа или изгубени работни места, и зголемена потреба од уреди за следење на наставата на далечина, што укажува на тоа дека Општината во своите програми за социјална заштита и образование треба да предвиди активности за финансиска поддршка на лица погодени од пандемијата и доделување уреди (компјутери, таблети или мобилни телефони) или средства за набавка на уреди на семејства што немаат можност да обезбедат. Тоа значи дека **при планирање нови програми, Општината треба да ги вклучи жените и мажите во процесот на создавање на локалните стратегиски документи за да добие јасна слика за променетите потреби и приоритети со цел создавање родово специфични активности што ќе одговорат на потребите на жените и на мажите погодени од пандемијата**.

